

Література

1. Есенин С. А. Избранные сочинения / С. А. Есенин / Сост., вступ. статья и примеч. А. Козловского. – М. : Худож. лит., 1983. – 432 с.
2. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / Микола Жулинський // Хвильовий М. Твори : У 2 т. – К. : Дніпро, 1990. –Т. 1. – С. 5-42.
3. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
4. Плющ Л. Його таємниця або «Прекрасна ложа» Хвильового / Леонід Плющ. – К. : Факт, 2006. – 872 с.
5. Суспільство // Україна молода. – 2010. – № 228 (3993). – С. 9.
6. Український сонет : Антологія / [Упоряд., вступ. ст. і прим. А. М. Добрянського]. – К. : Рад. письменник, 1976. – 232 с.
7. Хвильовий М. Твори: У 2 т. / Микола Хвильовий. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1 : Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / Упоряд. М. Г. Жулинського, П. І. Майдаченка ; Передм. М. Г. Жулинського. – 650 с.

Тендітна Н.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2.091'06

**«ОСТАННЯ СПОВІДЬ» НАПІВПОРОЖНЬОГО БУДИНКУ
(за повістю О. Ульяненка «Сєдой»)**

На матеріалі повісті О. Ульяненка «Сєдой» автор досліджує дивний симбіоз напівпорожнього будинку та його мешканців. Зовсім сторонні люди, зближені умовами сумісного проживання, на певний момент стають здатними до співчуття або вбивства своїх сусідів. Не останню роль у виборі між цими двома вчинками відіграє і будинок. Але трагічні життєві історії його мешканців стають ніби останнім акордом і на шляху до його руйнації.

Ключові слова: самотність, приреченість, покинутість, співіснування, доля.

Тендитная Н.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

**«ПОСЛЕДНЯЯ ИСПОВЕДЬ» ПОЛУПУСТОГО ДОМА
(по повести О. Ульяненко «Седой»)**

На материале повести О. Ульяненко «Седой» автор исследует удивительный симбиоз полупустого дома и его жителей. Посторонние люди, объединенные условиями совместного проживания, на некоторое время становятся способными к сочувствию или убийству своих соседей. Не последнюю роль в выборе между двумя этими поступками играет и дом. Но трагические жизненные истории становятся как бы последним аккордом и на пути к его разрушению.

Ключевые слова: одиночество, обреченность, брошенность, сожительство, судьба.

Tenditna N.

– *Candidate of Science (Philology), senior lecturer of the department of Ukrainian language and literature of Donbass State Teachers' Training University*

**«LAST CONFESSION» OF THIN HOUSE
(by the story of O. Ul'yanenko «Sedoy»)**

An author probes strange symbiosis of thin house and his inhabitants on material of story of O. Ul'yanenko «Sedoy». Quite extraneous people, incorporated by the terms of the compatible dwelling, on a certain moment become apt to sympathy or murder of the neighbours. The not last role in a choice between these two acts is played by a house. But tragic vital histories of his inhabitants become as though the last chord and on a way to to his destruction.

Key words: *loneliness, doom, abandonment, coexistence, fate.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Здебільшого у своїх творах О. Ульяненко змальовував маргінальне середовище, у розумінні якого відсутній символ дому-оберегу. Вокзали, підземні переходи, каналізаційні люки... неодноразово стають не лише місцем дії, але й житлом для більшості його героїв.

За родом своєї діяльності герої прозаїка змушені постійно переховуватися, тікати, а тому не мають постійного місця проживання. Автор почасти описує віднайняті помешкання, які зовсім не допомагають розкрити риси характеру його мешканців, а лише переводять читача до наступного інтер'єру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У романі «Сталінка» письменник, розповідаючи про нещасливу історію родини, намагається показати не останню роль у цьому процесі і тих будинків, у яких вони проживали. Повість «Седой» стає ніби продовження розпочатого експерименту.

Під даним кутом зору повість О. Ульяненка «Седой» розглядається вперше, як майже і сам твір. Тому зазначаємо і відсутність ґрунтовних публікацій на дану тему.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Отже мета статті – простежити взаємовплив та взаємозалежність будівлі та трагічної долі її мешканців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Головна героїня повісті змінює собі ім'я. Цей прийом досить характерний для творчості О. Ульяненка – чоловіки мають прізвиська, а от жінки здебільшого вибирають інше ім'я – «Іванда» – *це ім'я вона вигадала*

собі, коли їй виповнилося сім років» [1, с. 106].

Вона диктор на телебаченні і має звичку занотовувати спогади та думки до маленького зошита – «від самого початку значить, де занотовано про скорботу і печаль; від самого першопочатку, відколи вона завела на цих сторінках ці маленькі і кругленькі знаки. Вони нагадують грошові; але з тією різницею, що написане нічого не дає, нічого не приносить, окрім розпуки, мовби ото стоїш на краю чогось» [1, с. 105].

Вночі їй наснився сон, який вона запам'ятала і обов'язково запише до зошита. Але думками героїня постійно повертається до нього, бо вона зачарована його дивиною – їй наснився «Ангел з поламаними крилами».

Центральне місце події – будинок, в якому «жили дуже давно, так древньо раніше було, і вона бачить, як пітніють від дихання вікна, а дам під лікоть відводять ... кавалери» [1, с. 106]. Внизу під будинком нічний шинок – «жовті широкі плями сечі, червоні віхтяки тампонів, паруюча купа неотравленого шлунком вінегрету» [1, с. 107].

Мешканців у цьому будинку залишилося небагато, але у кожного своя неповторна доля. Хільда «з проваленим носом, чорним гнилозубим ротом, що його для ввічливості прикриває розпухлими пальцями... Від неї тхне кислим молоком і неграми» [1, с. 108]. Найголовніша мета у її житті вилікувати майже двометрового кобеля, облізлого і у виразках – «Вона ще має надію, їй обіцяв фельдшер-п'яничка, що пса можна вилікувати. Тому вона із завидною впевненістю статистика, знавця і володаря чисел, купує йому ліки на останні гривні» [1, с. 108].

До Хільди часто приходять негри по «кохання за три гривні». Бо їй «до вподоби гаряча кров. Африка. Азія». Але поступово її світ зійшовся на «облізлій псині, кислому молоці, стеженні за Івандою» [1, с. 129], бо вона чула, як «скінчився її час. Вона боялася говорити про числа. Потім звикла» [1, с. 135].

Зовнішність Хільди, «її обличчя, тріснуте усмішкою, грушовидна шия, ноги, як два патики з намотаним на них ганчір'ям шкіри» [1, с. 135], лякає Іванду дедалі більше. Колись давно у Хільди був син, але сплутавши цукрову пудру з отрутою для щурів отруївся – «малий би жив, але він зроду ненажера, тому вкинув у свою пельку надто багато отрути» [1, с. 137].

Іванда гостро відчуває свою самотність. Іноді її «вважає жалом несподіваного щастя... Коли над нею синє чисте небо, хтось говорить, що вона гарна, а птахи крилами розтинають густе ... повітря...» [1, с. 109]. А коли їй нестерпно «роз'їдала блювотина самотини, порожнечі, прожитих намарне днів», «вона поверталася

до свого щоденника «з кольоровою палітуркою».

Іноді вона «страшилася своїх думок, а одного разу їй привидівся велетенський чорний павук з білим пухнастим хрестом на спині» [1, с. 115].

А ще вона хотіла чоловіка, «хлопчика, зовсім юного». Вона знала, чого хотіла і «жагуча хвиля заливала від грудей до лона...» [1, с. 115].

Думками вона часто вертала до нього – «Вона знає, що він ніколи, що він зроду не прийде і їй доведеться кидати цей дім» [1, с. 106], але вона «вигадувала, що зустрине його, і що вона скаже йому, і вони мовчатимуть... Вони сидітимуть ... вони розмовлятимуть... А тоді вони підуть. Зараз вона його забула, цього хлопця, майже двометрову дилду, наляканого, як імпотента близькістю. Зараз це для неї світло. Але воно чомусь застувало» [1, с. 116].

Часто спливає у її пам'яті і дитинство. Вона залазила на «розкішну» грушу, щоб підглядіти як «сходять паром» всі дорослі чоловіки у її дворі, у яких вона закохувалася; у дворі, за книгою, бабу, а також як до матері приходять учні.

Мандруючи електричкою з «синьої невідомості» до столиці, вона спостерігає за діями двох хлопчаків – кишенькових злодіїв. Вона їх вивчила і це вже була не перша їхня зустріч. І хоча це професіонали своєї справи, іноді «голос молодого злочинця б'ється дзвінко від переляку» [1, с. 116].

Відсутність сексуального досвіду терзатиме її фантазіями доти, доки однієї ночі їй не дадуть покурити анаші, і якийсь рудий хлопчисько прожогом не тицьне руку їй між ноги. Вона бажає романтичного поцілунку, а «затяжка анаші вихопить її з цього дивного життя» [1, с. 118]. Але на ранок її перший чоловік буде подібним на «велетенську руду комаху, що напилася її крові» [1, с. 119].

Потім в її життя приходить нерозділене кохання і вона «записувала по ньому коротенькі поеми». До тям її приводить звістка про смерть матері. Труп матері із «зеленою биркою на нозі» викличе у неї почуття ненависті – «вона ненавидітиме мстиво, підло...» [1, с. 121].

Смерть матері залишить позаду світ «з вічними заборонами, з вічними приставаннями до предметів її захоплення» і вона «побачила світ, складений з тління, болю, поту, крові і вінця всього земного смерті. Певне, не дарма доля її визначила займатися філософією і зробитися ведучою на TV. Вона відчувала на собі холодний подих вибраності» [1, с. 122]. І вона вирішила «не гребувати тим, що лежало на шляху... головне – вхопити першій»

[1, с. 122]. Нарешті вона «знайшла шпаринку, щоб її не заставляли, як би її не заставляли пробиратися крізь ці кляті житейські терени» [1, с. 122], бо «людина – коваль свого щастя ... і треба якось так зробити, повернути важельки, щоб світ витанцьовував для неї...» [1, с. 123].

У її житті було чимало чоловіків, а вона весь час «хотітиме і ненавидітиме» мужичка, котрого побачила «біля сизого квадрату трупарні» по смерті матері – «нівроку дужого, гарного, інтелігентного...» [1, с. 122]. Вона весь час віддавалася мріям, вона загадувала: «якщо зустрінуться, то добре, якщо ні – доля. Так вона гратиме упродовж довгих років» [1, с. 124].

А ще у її житті був Седой – «більш здорового, сильного чоловіка вона не бачила зроду; її захоплювало, забивало віддих, але вона опам'ятовувалася...» [1, с. 129].

На телебаченні Іванда отримала досить життєвих уроків, здебільшого сексуальних, але не зважаючи на свою привабливість вела «нудотне і одноманітне життя». Провінційна дівчинка вдавала із себе «щасливу, легковажно бездумну, чарівну і тендітну, лякливу, як гірська козуля» [1, с. 132].

Іноді Іванді хотілося дитину «одну, не більше». У неї вона могла бути, але трапився викидень. Спостерігаючи за червоними ниточками, що повзли з ніг, вона «споглядала на величну картину заворожливої смерті» [1, с. 125], другу, після смерті матері, у її житті.

Але ніякі події в її житті не затьмарюють мрію недоспаних ночей про юнака «із сіро-голубими печальними очима», вона «чекає на цього хлопчика. Вона знає, що воно колись трапиться, бо їй надто таланить у житті» [1, с. 138].

Несподівано до Іванди приходять тривога, яка приносить із собою сни. Сни, в яких вона вже не жила в минулому.

Седой намагається звабити Іванду, але вона «вперто повторює, що хоче бачити того сіро-зеленоокого ельфа» [1, с. 147].

Іванда мріє про свято і з нетерпінням чекає завтрашнього дня. Напередодні її звабить Хільда, а Іванда «верещить від вседозволеності, від щастя, від горя, від самотності. Вона задоволено, наче упившись злістю, кров'ю, безсило падає на спину і притискає до себе худу і тремтячу, мокру і холодну Хільду» [1, с. 153].

Мрія про зеленоокого ельфа розбивається досить болісно для Іванди: «Ідуть араби. Вони йдуть безладною ... шеренгою. Вона бачить там свого недавнього, свою недавню, свою невдалу любов» [1, с. 154].

Довгоочікуване свято приносить Іванді розчарування і вона знову мріє, щоб *«швидше прийшов сон»*.

Інеса Кукарача – подруга Іванди. Вона часто звинувачує подругу в тому, що та її імітує: *«перехоплює її звичку до молодих хлопців. Користується духами, парфумами тільки тими, що й вона»* [1, с. 134]. Але об'єднувало їх одне – *«молоденькі хлопчики, з лобками, ледь порослими пушком»* [1, с. 141].

Інеса ніколи не мешкала у цьому будинку, а тому справжні її мрії, почуття, бажання та сни залишаються не підслуханими, не простеженими, за ними ніхто не піддивився, як це звично робилося у будинку.

Палич, *«з шостого поверху, порожнього поверху, де гудуть зі швидкістю кулі протяги, затхлі й безкінечні як полудень, де типи з видовженими писками познімали унітази в порожніх кімнатах, з безліччю використаних шприців; і в кімнатах тих, на зачовганих салаткових шпалерах, – вижовклі світлини дамочок...»* [1, с. 109].

Колись дурнуватий Шустик, *«що мешкав кварталів за два звідси» «відкусив Паличу піввуха. На заклад. Весь двір реготів, а Палич скиглив і відповзав на чотирьох, і з нього юшило кров'яною»* [1, с. 111].

Палич у молодості мав *«крутий нороз»*, зараз здебільшого він вдає із себе ображеного, а тому *«навіть віддалено не можна було уявити, ким він був у тому житті...»* [1, с. 112]. Годинами Палич *«завмирав на холодних маршах сходів і щось слухав. Годинами він розповідав Хільді»* [1, с. 112].

До нього часто заходив Седой, і чим визначався Палич невідомо. Він був *«ветхим, занедбаним, і єдиним його задоволенням були запори. І ще уподобав Палич розчухувати гемороїдальні шишки, забившись на шостий поверх»* [1, с. 129].

Двадцять п'ять років Палич відсидів у божевільні, бо *«порубав у сорок дев'ятому дружину, затим тещу... затим дитину розхайдохав навпіл»* [1, с. 131]. Він мало розумівся на цьому житті, проте *«життя вулиць, ринків, майданів, ... площ, для Палича було чи не єдиним джерелом, що наповнювало і рухало його ... істоту»* [1, с. 131].

Одного разу Палич впав з шостого поверху, а з його рота *«кавалками пішло лайно і клубки дрібних білих глистів»* [1, с. 133], винуватцями цієї трагедії стала сива голова, за якою *«вигулькнуло ще шестеро, зовсім стриженых»*. Але Паличу пощастило і він лишився живий.

Єдина розрада у Палича та його своєрідний бізнес, *«який він перейняв у «метушливого маленького і миршавого дідка»* – це світлини. Він збирав їх у порожніх будинках, як непотрібний мотлох,

а потім *«дивиться на них, наче вони його, з його дитинства, молодості, наче він криво зв'язаний із цими різними обличчями, людьми»* [1, с. 138].

Відбувши строк у божевільні, спеціально для вбивць і насильників, Палич *«не отупів від аміназину, педерастії і снобізму»*, він міг годинами мастурбувати, *«спочатку він терпіти не міг Хільдиних нігерів, а потім уподобав»* [1, с. 139].

Бізнес Палича має прибуток, бо зараз *«пішов бум на благородні лиця»*. Він любить перебирати світлини і розмірковувати: *«оцього взяти. Чому у нього не благородна зовнішність, чому у нього не профіль. Він навіть подібний на аптекаря, що тогоріч напився у Боярці та так і потрапив під електричку. Спершу привезли одну половину, з тим другом»* [1, с. 140].

Палич оклигує, але виття Хільдиного пса наводить на протилежні роздуми, навіть Седой *«лобожно поклав хреста»* [1, с. 144]. На всяк випадок він диктує навіть заповіт. А також годинами розповідає про дурдомівське життя, про Розумовського, про вокзали... – *«Палич не хотів помирати»* [1, с. 146].

Коли стан Палича значно погіршився, *«хтось покликав лікаря»*. Але він не дається зробити укола, тоді камерунці йому допомагають – *«Вони гамселять його носачами... десяток ніг»* [1, с. 148]. Діагноз доктора невтішний – до Палича краще покликати священника. Після уколу снодійного він спить, але ніхто із мешканців не вірить у найгірше. Всі сподіваються на чудо, *«вони складають руки і чекають. Навіть нігери, навіть араби. Ніхто не розходиться по домах»* [11, с. 149]. На шостому поверсі чекає пацанва Седого. Складається враження, що чекає навіть дім.

Седой, *«колишній блатяга»*, *«з широкими грудьми, вже посивілими, короткими руками, що нічого не звикли робити, з обличчям, яке бачило на своєму віку; його погляд, важкий і короткий, мов у звіра...»* [1, с. 124]. І саме оте *«вкорінене хамство, звіряча сила»* притягувала Іванду до нього.

Седой вчив пацанів, яких понавишукував з усієї України, жити легко. Він чимало де побував, чимало перебачив, а тому *«міг розказувати годинами»*. Від нього *«йшла благодюшність, упевненість, настирність. Ніхто ні в чому поганому його не звинувачував»* [1, с. 130].

У цьому житті Седой зумів зайняти своє місце – *«Інтелігент четвертого покоління. Два вузи. Червоний і синій дипломи. Ракло»* [1, с. 133]. У нього були його *«нахлібники, його учні, його ад'ютанти»*, які нагадували зграю молодих собак.

Але його епопея закінчиться несподівано швидко. Музика, якого вдарив на святі Седой, *«витягує пістолет і стріляє в*

Сєдого... Куля зриває частину черепа» [1, с. 157].

Останні дні, як і більшість його мешканців «*доживає будинок*». У ньому повно «*давнього сміття, жирних зелених мух, рудобоких, з обламаними вусами пацюків*», а також рудих тарганів.

Повноправними мешканцями у ньому стають також Хільдин пес, який виє вже майже рік та мокрі жуки – плавунці, які дерлися на скло. «*Вони доповзали до середини і падали... на облущене підвіконня, ворушили лапками, чіплялися липкими лапками з наростами за облужану фарбу. Вони завмирили, гріючись, ледачі створіння, чимось схожі на людей*» [1, с. 133], і «*яка жалість, що їм не треба розуму*» [1, с. 137].

Опівдні тут «*піднімається сморід, він розхлюпується, перевалює через балкони як всеохопне національне дійство. Він пролазить у кожну шпарину. Він стає вашим побутом і вашим життям*» [1, с. 109].

Колись цей дім «*наповнювали голоси... Від поверху до поверху заповнювали запахи, від широких маршів і до парадного лущали жіночі голоси, розвівалися плисові, в мережках спідниці, а оболочки лавандової води висли пружними серпанками*» [1, с. 112]. А зараз «*з поверху на поверх переміщуються руді щури*», а Палич часто виголошує одну фразу: «*У цьому дому повинно бути як при створенні світу...*» [1, с. 114].

Цей дім стає пристанищем для небагатьох. Колись і Палич знайшов цей дім «*з безліччю порожніх комунальних кімнат, а можливо, і не так порожніх, як порожніючих, а можливо, там жили лишень тіні...*» [1, с. 131].

З появою Сєдого дім перетворюється на будинок розпусти, де «*двох дівах трахають усі по черзі, їх привели хлопці Сєдого. Дівчат трахають по другому разу... Цього разу вже дістається і камерунцям*» [1, с. 147]. І всі потаємні пристрасті та бажання його мешканців поступово стають відомими всім.

Висновки дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, трагічність цього помешкання відзначається вже тим, що його побудовано полоненими німцями. На момент дії у творі «*омолоджений*» його вік становить шістьдесят п'ять років, тобто середньостатистичний вік життя людини. Хоча неодноразово згадуються і більш «ранні» роки його життя.

Будинок напівпорожній і вже напівзруйнований. Він «доживає» останні роки. Під його дахом ще знаходять пристанище різноманітні, на перший погляд, люди. Але всіх їх єднає самотність та невизначеність у подальшому житті. Це і божевільний Палич, і старіюча та хвора Хільда. І зовні перспективний диктор телебачення Іванда, і колишній «*блатяга*» Сєдой, і араби та камерунці, що

приходять до Хільди «за коханням».

Споруди, як і люди, мають свою історію «народження» і свій кінець. Прикро, але за велінням долі він помирає разом майже з усіма своїми останніми мешканцями.

Історії поневіряння самотніх, відірваних від рідного дому людей на цьому не закінчуються. Вони ніби «тікають» до інших творів письменника, відкриваючи нам нові грані дослідження проблеми.

Література

1. Ульяненко О. Седой : повість / О. Ульяненко // Там, де південь. – Харків : Треант, 2010. – 160 с.